

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА РОБОТА ВЧИТЕЛІВ ІЗ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ ШКІЛ УКРАЇНИ (ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

У статті розглянуто сутність, мету, значення навчально-методичної роботи вчителів з профорієнтації учнів, виявлено провідні напрями її вивчення в педагогічних дослідженнях. Узагальнено досвід роботи шкіл з профорієнтації учнів за індивідуальними, груповими та колективними формами.

Ключові слова: навчально-методична робота, учителі, учні, профорієнтаційна робота, форми, школа.

Сучасний стан розвитку освіти в Україні визначається переломним характером та динамізмом. Трансформуються зміст освіти, система підготовки молодого покоління до вибору майбутньої професії. У цих умовах виникає необхідність виховання особистості, здатної свідомо і правильно орієнтуватися на ринку праці. Шкільна освіта спрямована здебільшого на забезпечення теоретичними знаннями й недостатньо орієнтує на життєве і професійне самовизначення. Розв'язати цю проблему можна різними засобами, але, передусім, шляхом організації навчально-методичної діяльності вчителя, спрямованої на професійну орієнтацію учнів.

На сьогодні можна виділити такі провідні напрями наукових досліджень з питань навчально-методичної роботи вчителів: теоретичні основи (І. Жерносек, О. Олеярник); удосконалення змісту (А. Єрмола, О. Сидоренко); форми організації роботи з учителями (О. Єфросиніна, Р. Данилін, А. Кальянів, О. Мармаза, В. Носков та інші); підготовка майбутніх педагогів до методичної роботи в умовах профільного навчання (Г. Василенко, Т. Гуцан). Проблема методичної підготовки вчителів до профорієнтації перебуває в центрі уваги багатьох учених (С. Архіпова, О. Василенко, М. Васильєва, В. Костіна, Г. Майбороди, О. Тютюнник та ін.). Останнім часом зростає кількість досліджень українських і зарубіжних науковців, спрямованих на вивчення змісту профорієнтації в загальноосвітніх навчальних закладах, впливу різних форм та методів методичної роботи на якість профорієнтації учнів (О. Негривода).

Разом із цим, сучасний стан шкільної практики виявляє недостатній рівень розробленості проблеми навчально-методичної роботи вчителя з профорієнтації учнів у цілому та ефективних форм її організації зокрема.

Актуальність визначеної проблеми, її недостатня розробленість, об'єктивні суспільні потреби у фахівцях, які вирізняються навчально-методичною готовністю до використання різних форм профорієнтації учнів, зумовили *мету статті* – систематизувати досвід навчально-методичної роботи вчителів з профорієнтації учнів, узагальнити форми її проведення в школах України на початку ХХІ ст.

У теоретико-методологічних дослідженнях сучасних науковців [2–4] підкреслено, що історико-педагогічний аналіз досвіду навчально-методичної роботи вчителів з профорієнтації учнів у загальноосвітніх навчальних закладах сприятиме теоретичному й методичному вдосконаленню системи профорієнтації в період реформування освіти при вивченні глибинної сутності основ профорієнтації на різних

етапах розвитку держави як засобу збереження духовності та ментальних трудових традицій українського народу; розгляді історичного процесу професійної орієнтації учнів школи на державному та регіональному рівнях з позиції гармонізації розвитку особистості і соціального середовища. Аналіз прогресивних авторських та експериментальних моделей профорієнтації учнів дає змогу визначити умови і шляхи оптимальної профорієнтаційної роботи зі школярами відповідно до ринкових умов розвитку України.

Навчально-методична робота вчителів являє собою спеціально організовану діяльність педагогічного колективу, що створює умови для підвищення майстерності педагога. Її наявність у профорієнтації має сприяти розвитку професійної майстерності, активізації творчого потенціалу, успішній та дійовій допомозі педагогічним кадрам у профконсультації, профдіагностиці, профосвіті. Навчально-методична робота вчителів впливає на формування загальної готовності учнів до професійного самовизначення та є передумовою активізації проблеми вибору професії на основі виявлення професійних інтересів, схильностей учнів, розширення уявлень про світ професій та їх особливості. Метою навчально-методичної роботи вчителів з профорієнтації учнів є активізація учня, формування прагнення до самостійного вибору професії з урахуванням отриманих знань про себе, своїх здібностей і перспектив розвитку.

Аналіз шкільної документації, планів роботи шкіл, методичних об'єднань учителів, програм самоосвіти педагогічних колективів показав, що всі вони містять один із напрямів профорієнтаційної роботи з учнями та планують форми її організації. Форми організації навчально-методичної роботи вчителів з профорієнтації в школі досить динамічні. Їх вибір залежить від рівня методичної підготовки вчителів до профорієнтації, соціального клімату в учнівському колективі, матеріально-технічної бази, креативності педагогічного колективу школи (О. Василенко, А. Єрмола, І. Жерносек) [1].

Встановлено, що в основному форми навчально-методичної роботи з профорієнтації можна поділити на індивідуальні, групові та колективні. До індивідуальних форм зараховуємо самоосвіту вчителя, єдиний методичний день, систематичне вивчення наукової літератури, написання методичних статей, дидактичних матеріалів, участь у роботі шкільних, міжшкільних та районних методичних об'єднань, семінарів, конференцій, педагогічних читань, розробку проблем, пов'язаних з удосконаленням профорієнтаційної роботи, огляд і реферування педагогічних та методичних журналів, збірників з урахуванням його професійних потреб. Важливим для індивідуальних форм є постійне ускладнення змісту роботи над собою, забезпечення конкретних її результатів. Так, наприклад, вчителі Херсонщини свій досвід з організації ігрової діяльності з профорієнтації відобразили на сторінках фахових журналів "Трудова підготовка в школі", "Педагогічні науки", у методичних рекомендаціях "Використання ігрової діяльності з профорієнтації на уроках праці" [7]. У школах Київського району м. Харкова програма управління самоосвітою вчителів містила профорієнтаційний напрям за такими формами: самостійне опанування і творче застосування перспективного педагогічного досвіду, підготовка та проведення лекцій, семінарів, конференцій; участь у конференціях, семінарах, педагогічні читання [1]. Учителі Дніпропетровського фізико-математичного ліцею завдяки Професійно-консультативному центру створювали умови для розвитку професійного самовизначення учнів. У центрі викладачі відповідно до власних методичних напрацювань проводили інформаційні профвиставки; гуртки з прикладним фізико-

математичним аспектом; предметні олімпіади з проблемними питаннями з професійної спрямованості; конкурси технічних проектів; написання наукових робіт з психології, педагогіки, комунікацій [5].

До характерних ознак навчально-методичної роботи початку XXI ст. у школах можна зарахувати групові форми з профорієнтаційної спрямованості (методична нарада; педагогічні ігри – дидактичні, виховні, ділові, рольові; моделювання педагогічних ситуацій; творчі звіти вчителів; проблемні (інноваційні) групи; методичні семінари-практикуми) [2–4].

У ракурсі досліджуваної проблеми слід також виділити колективні форми профорієнтації в навчально-методичній роботі вчителів: школа передового досвіду; школа молодого вчителя; опорні школи; науково-педагогічні конференції; науководослідні та експериментальні педагогічні майданчики; експериментальний майданчик; предметні кафедри; взаємовідвідування заходів; психолого-педагогічні семінари. Цікавий досвід реалізації цих форм у досліджуваній період наведено у звітах шкіл про профорієнтаційну роботу. Наприклад, участь педагогічного колективу НВК № 42 (м. Луганськ) у міжнародних проектах (“Навчання для майбутнього”; “Україна – Польща. Лідери освітніх ініціатив”; “Україна – Нідерланди: громадські плацдарми профосвітніх реформ в Україні” (підготовка для директорів); “Школи: партнери майбутнього”; колективні форми міжнародних конкурсів для гімназистів: “Крізь терні до зірок”, юних учених-винахідників (США, Атланта); проектів Міжнародного центру європейської інформації “Я бачу кольори Європи”; участь учнів у всеукраїнських конкурсах профільної спрямованості: МАН, “Інтел-Еко”, “Левеня”; у всеукраїнських форумах “Держава, яка чує дітей”, “Юний парламентар” [5].

Учні всіх шкіл м. Сніжне брали участь у таких колективних профорієнтаційних заходах: “Урок вибору професії”, “Уроки реального трудового життя”, Інформаційний день у школі, Ярмарок професій, Марафон ярмарку вакансій, День кар’єри, “Профорієнтація молоді на актуальні на ринку праці професії”, професіографічна зустріч. Також проводилась робота з батьками: “Круглий стіл з профорієнтаційних проблем”, зустріч психолога з батьками учнів, батьківські збори.

Цікавий досвід профорієнтаційної роботи було виявлено в школах Харківщини: шкільні профорієнтаційні клуби; екскурсії (до міського центру зайнятості, професійних училищ, хлібозаводу, аптек, пошти, видавництва, вищих навчальних закладів, супермаркетів); конкурси (малюнків, есе, творів), інтелектуальні (брейнінг, КВК, вікторини) та рольові ігри, круглі столи, усні журнали, презентації професій [6].

Аналіз методичних та нормативних документів зі школознавства щодо навчально-методичної роботи вчителів і профорієнтації учнів дав змогу узагальнити концептуальну основу роботи у цих напрямках шкіл України досліджуваного періоду, а саме: розробка концепції профорієнтаційної підготовки учнів з урахуванням функціональних особливостей загальноосвітніх навчальних закладів; обов’язковість профорієнтації учнів у всіх типах навчальних закладів; створення науково-методичного забезпечення профорієнтації для допрофільної (основна школа), профільної та професійної підготовки учнів (старша школа); розробка варіативних навчальних планів і програм з профорієнтації; видання підручників, навчальної й науково-пізнавальної літератури для учнів, порад для батьків щодо профорієнтації; розробка навчально-методичних комплексів і науково-методичної літератури для вчителів з профорієнтації; підготовка спеціальних науково-методичних, педагогічних періодичних видань для вчителів, учнів, батьків щодо узагальнення досвіду ор-

ганізації профорієнтації; забезпечення (через державну систему підготовки педагогічних кадрів) професійної підготовки учителів до профорієнтації з урахуванням потреб ринку, соціального замовлення регіону, профільної спрямованості загальноосвітнього закладу, специфіки умов функціонування міської або сільської школи; забезпечення партнерської взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів з навчально-методичними та науково-дослідними центрами з допрофільного, профільного і професійного навчання учнівської молоді; організація діяльності міжшкільних навчальних професійних комплексів.

Висновки. Профорієнтаційна робота в школах України (XXI ст.) має прикладний характер та розглядається як цілісний безперервний процес, який розпочинається з аналізу профорієнтаційної роботи за попередній навчальний рік, моніторингу соціального середовища, ринку праці, контингенту учнів школи, видання управлінських рішень щодо форм, методів і напрямів профорієнтаційної роботи та реалізації цих заходів у школі. Вивчення досвіду профорієнтаційної роботи в школах дало змогу виділити її індивідуальні, групові та колективні форми.

Перспективи подальших розвідок – вивчення тенденцій розвитку навчально-методичної роботи вчителів шкіл, спрямованої на професійну орієнтацію учнів.

Список використаної літератури

1. Єрмола А.М. Технологія організації науково-методичної роботи з педагогічними кадрами : науково-метод. посіб. / А.М. Єрмола, О.М. Василенко. – Х. : Курсор, 2006. – 343 с.
2. Негривою О.О. Підготовка майбутніх учителів до професійно орієнтаційної роботи зі старшокласниками : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Олена Олексіївна Негривою. – Одеса, 2012. – 24 с.
3. Олеярник О.В. Розвиток ідеї професійної спрямованості навчання старшокласників у вітчизняній педагогічній думці (50–80 рр. XX ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / О.В. Олеярник. – Кіровоград, 2009. – 21 с.
4. Профессиональная ориентация как детерминанта карьеры личности : [учеб.-метод. пособ.] / В.И. Носков, А.В. Кальянов, О.В. Ефросинина, Р.В. Данилин и др. – Донецк : ДИУ : Норд-Пресс, 2006. – 172 с.
5. Профориєнтація в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prof.osvita.org.ua/ru/career/articles/12.html>.
6. Профориєнтація в школах м. Харкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kharkivschoo.at.ua/proforientacija_starshoklasnikiv.
7. Слюсаренко Н.В. Організація трудової підготовки учнів на Херсонщині : навч. посіб. / Н.И. Слюсаренко. – Херсон : Айлант, 2006. – 132 с.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2013.

Черевань И.И. Учебно-методическая работа учителей по профориентации учеников школ Украины (начало XXI века)

В статье рассмотрены сущность, цель, значение учебно-методической работы учителей по профориентации учеников, выявлены основные направления в ее изучении в педагогических исследованиях. Обобщен опыт работы школ по профориентации учеников по индивидуальным, групповым и коллективным формам.

Ключевые слова: учебно-методическая работа, учителя, ученики, профориентационная работа, формы, школа.

Cherevan I. Teachers' educational and methodical work of pupils' vocational guidance at schools in Ukraine (the beginning of XXI century)

The main ways of studying educational and methodical work and pedagogical researches such as theoretical bases, improvement of content, organizational forms of work with teachers,

preparation of future teachers to methodical work under conditions of professional studies are described.

It is stated that teachers' educational and methodical work of pupils' vocational guidance has such peculiarities as creation conditions for improvement of teachers' mastery, activating teachers' creative potential. This work depends on the level of teachers' preparation to professional directions, on the social climate in pupils' community, material and technical basis, creativity of school staff. It also has a positive impact on pupils' professional self-determination. All these above mentioned peculiarities are the conditions of pupils' forming of independent choice of profession.

The goal of teachers' educational and methodical work of pupils' vocational guidance concerning pupils' stimulation and forming the intention to independent choice of profession is shown. It takes into consideration obtaining knowledge about themselves, their abilities and perspective of their development on researching basis.

The experience of schools' work in Ukraine at the beginning of the XXI century in pupils' vocational guidance is generalized and includes the following forms:

1. Individual (teacher's self-education, common methodical day, systematic studies of scientific literature, writing of methodical articles, visual aids, participation in school and regional methodical unions, seminars, conferences; working-out problems, connected with improvement of professionally oriented work; survey and summarizing of pedagogical methodical journals and other professional anthologies).

2. Group (methodical meetings; such pedagogical games as didactic, educational, business, role games; modeling of pedagogical situations; teachers' creative reports; innovation groups; methodical seminars and practice).

3. Collective (schools of advanced experience; schools seminars for young teachers, basic schools; scientific pedagogical conferences; scientific, research and experimental pedagogical areas; work of subject chairs; mutual visiting of events; psychological and pedagogical seminars).

Thorough studying of pupils' vocational guidance at schools in Ukraine (XXI century) brought to the conclusion that professionally oriented work has an applied character and it is considered as a whole continuing process, which starts from the analysis of professionally oriented work of the previous year, monitoring of social background, labor market, pupils of the school, making decisions concerning forms, methods and directions of professionally oriented work.

Key words: *educational and methodical work, teachers, pupils, professionally oriented work, forms, school.*